

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc évfordulójára

Százhetven éve született és száz évvel ezelőtt hunyt el Reményi Ede – II.



Reményi Ede

Reményi Magyarországi turnéja során 1861 szeptember 16-án Rimaszombaton jár, ahol Tompa Mihály a következő emlékverset írja albumába:

„Húzzad, húzzad!
De vidulást és feledést
Ne adj nekünk e hangokban,
Hogy bánkódjunk, emlékezzünk
sebünk, szívünk fájjon jobban!
A bút, ezt a terhes felhőt,
Bűvös dalod szét ne űzze!
De rendítő zengelmében,
Még olajat önts a tűzre,
Húzzad, húzzad...”

Az Ország Tükre c. lap 1862. április 15-én a következőket közli: „Reményi a porosz király előtt hegedült, s aratott sikere egyenlő azokkal, melyekre Liszt oly büszke. Zongorán a nagy Meyerbeer kísérte játékát, népdalainkat is bemutatta s ezek mellett oly nagy mértékben megtevé még hatását díszes nemzeti öltönyünk is, melyet a művész viselt.”

Reményi – aki előzőleg Prágában lépett fel – így ír haza Berlinből 1862 április 4-én:

„Édes anyám! A Király, Királyné, hercegek, hercegnék – Mayerbeer, Artot mind azt mondták, hogy még ilyen succeszussa (megj.: sikere) senkinek sem volt – ilyesmire senki sem emlékszik – azt rebesgetik, hogy rendet fogok kapni – Vacsorára is meg voltam hívva a Királynál – udvari kocsi jött értem – A hercegek portraitmat kérik – Mayerbeer saját portraitját fogja nekem ajándékozni – roppant elfoglaltságaimban el is felejtettem írni, hogy Prágába ezüst Billikommal (megj.: ünnepi serleg) arany gombokkal s. a. t. tiszteltetem meg, – Mad Birch Pfeifernél tegnap tegnapelőtt voltam hívva – tegnapelőtt Ápril. 2-án az osztrák követségnél volt soirée parée – ott a zongorától a kísérőt elkergették és gróf Seidewitzné ült le – és ő kísért a zongorán (de azért én még is Sándorkámra (megj.: Petőfi Sándorra) gondoltam – ki nekem több mint mindenem – mert ő adja geniusomnak a szárnyakat, legalább azt hiszem tökéletesen, sőt meg vagyok győződve) – Mult Vasárnap márcz. 30. Bulow adott nagy matinét, – hová Berlinnek tudósai és művészei voltak hivatalosak – meme succés – toujours le meme chose (megj.: ugyanaz a siker, mindig ugyanaz) – nem is győzném én azt mind leírni – van dicsőség amennyi kevés művésznek jutott- itt Berlinben senkinek – Liszten kívül – pénz is lesz.

19-dik Áprilisban fogják adni Beethoven nagy miséjét a Sing Akadémiába – a Solo hegedű játszására a Conservatórium részéről én vagyok felhíva – Joachimot akarták híni – de már most velem is meg vannak elégedve – csak ne volna oly késő a saisonba – oly meleg van – no de semmi – én a tized rész sikert sem reméltem, majd szóval mondom el mindent. – Hát a programhoz mit mondtok? – hallatlan- mikor vége volt a Concertnek tegnap a Királynál – a Király egyszerre hozzám jön és nagyon kért a Királyné nevében, hogy adjak még egy ráadást – elhiszik, hogy el vagyok

fáradva – de csak tegyem meg – a művészek egymásra bámultak – ez még nem történt – das ist gegen alle etiquette de Cour.- nálam minden nap Quartett próba van – pompás egyének – nagyon meg vagyok elégedve. – Május első hetében Pesten leszek. -

Édes anyám örülök, hogy jobban vagy – csak javulj – az lesz az én örömem – Anyámat agyon csókolva – a többieknek is egy pár tucat – vagyok Anyámnak pompás jó fia – a milyen jó csak lehetek: Edus.”

Reményi 1863 februárjában – tíz évvel első, baseli találkozásukat követően – felkeresi a Bécs melletti Penzingben élő Wagnert, hogy rábeszélje, látogasson el Pestre, majd közben jár a Nemzeti Színháznál Wagner meghívása érdekében. Wagner 1863 július 18.-án meg is érkezik. Reményi bemutatja neki a magyar zenei élet kiválóságait: Erkel Ferencet, Mosonyi Mihályt, Ábrányi Kornélt és másokat. Wagner két hangversenyen vezényli a Nemzeti Színház zenekarát.

Reményi ezt az alkalmat igyekszik arra is felhasználni, hogy Wagnert megismertesse a magyar zenével, ezért elutazásakor kottacsomagot ad át neki tanulmányozásra „Magyar Zenészeti tanulmányok és kísérletek” címmel. Wagner – rögtön hazaérkezését követően – augusztus 1-jén köszönő levelet küld Radnótfáy Sámuelnak, a Nemzeti Színház intendánsának, elismerését kifejezve a pesti hangversenyek színvonaláért. Egy héttel később újabb levelet ír, ezúttal Ábrányi Kornélnak, a Zenészeti Lapok főszerkesztőjének, amelyben a Reményitől kapott magyar zeneművekkel kapcsolatos észrevételeit közli. Wagner rendkívüli éleslátással fogalmazza meg a magyar zene fejlődésének jövőbeli lehetőségeit, ezért levelét teljes terjedelmében közöljük (Zenészeti Lapok, 1863. augusztus 20.):

„Tisztelt Szerkesztő Úr!

Pesten való tartózkodásom ideje alatt, Reményi Ede barátunk, nagyobb mennyiségű zeneszerzeményeket közölt velem magyar zenészeti tanulmányok s kísérletek címen s ajánlat mellett, melyekkel csak most van alkalmam közelebbről megismerkedni s melyek felett szeretném önnel kíváló örömet közölni. De azon gondolati főtétel, mely ezáltal mintegy szélesebb észlelődés nyomán keletkezett bennem, sokkal nagyobb mérvű, sem hogy e rövid közlemény folytán annak komoly megvitátását célozhatnám.

Mindazonáltal kapcsolatban azzal, mit együttlétiünk utolsó estélyén, a zene nemzeties volta felett egy nagyobb számú baráti kör előtt nyilvánítottam, szabadjon ezúttal azt, mi a szóbanforgó zeneszerzemények szellemébe való mélyebb behatolás mellett, műtörténelmi tekintetben előttem jelentékeny vívmányként tűnik fel, röviden a következőkben kijelölni.

Én azt hiszem, hogy önök abbeli törekvése, miszerint a magyar nemzeti dalt oly módon akarják művészileg kimívelni, hogy aztán a mi kifejlett műzenénkkel közvetlen érintkezésben állhasson: legbiztosabb sikert nyújt általában Magyarországon a zeneművészet emelése s kifejlésére.

Míg ez be nem következik, mindaddig önök hazájában veszedelmes, sőt ártalmas különbség fog uralkodni a nemzeties elem s annak csak fölületével érintkező műzene közt elannyira, hogy a nemzeti zene vagy is: a népdal s tánczene, mindinkább a sülyedő s hátramenő naturalismus zsákmányául fog esni annál is inkább, mert maga a műzene is, pusztán csak fölületes termékei után értelmeztevéen, méltányoltatván: viszont csak is elkorcsosító s elvadító hatást gyakorolhatand amazokra.

Hogy mit értek ez alatt, az könnyen tisztán fog állni ön előtt, ha a magyar népdalokban – mint egy elzárt aknában – rejlő rythmusa s harmoniai gazdagságot, azon nagy szegénységgel hasonlítjuk össze, mely az újabb olasz operazene terén annyira visszatetszik minden korunkbeli mivelt zenésznek. Nem lehet valami szomorúbb, mintha e szegénység a népzene naturalista kezelőit is megragadjja elannyira, hogy azt a nemzeti zene elferdítésével még annak jelleméül is feltünteti!

Ez esetben, ép oly káros eredményre számolhatunk, mint minden oly kívülről

jövő s felerőszakolt civilisationál, melynek az önállóság ápolta s kifejlesztett nemzeties elem nem képes ellentállni, s mely ugy a magányélet, mint a népek polgáriasságának különböző phásisaiban annyi visszás, s undorító jelenséget eredményezett.

Hogy minő változatosságot s kifejezési jelentékenységet lehet eredményezni, továbbá, hogy a népzeneben rejlő őseredeti gazdagságot szabatos művészi kezelés által mennyire lehet belbecsében emelni, nemesbíteni s sokszorozni: éppen erről meglepőleg örvendetes bizonyosságot nyújtottak nekem a velem közlött magyar zenészeti tanulmányok. Sőt, hogy a valóban jellemzetes művészi feldolgozás, miként képes a még tökéletes nemzeties elemből csaknem bevégzett tökélyű műzenészeti terméket alakítani: erre példa Mosonyi M. Tanulmányok című műve II-ik füzetének XIII-ik számú darabja. Ki ne ismerné fel ebben – mely másrészt feltűnő híven tükrözi vissza a magyar Lassú-k eredeti typusát – azon szellemet, mely Bach Sebestyén phantastikus előjátékait átlengi? Valóban, épen a magyar népzene rhythmikai s harmoniai sajátágaiba való mély behatolás, feltűnő természet-szerű bizonyítékokat nyújt a műzenében használni szokott rhythmikai képletek s öszhangzatosítások helyességére nézve, melyek csak is az e téren lehetséges elméleti copfok (megj.: maradiak) előtt válnak megfoghatatlanokká s megengedhetetlenekké.

Ha tekintetbe veszem azon pangást, tespedést, mely jelenleg a tulajdonképpeni műzene fejlődése terén félreismerhetetlenül bekövetkezett: csaknem hajlandó vagyok azon merész következtetésre, hogy a nemzeti zenészet terén tovább folytatott szerencsés fejlesztés s kimívelés folytán, lehetőleg önöknek van fel-tartva, amannak további fejlesztésére is viszont felfrissítő befolyást gyakorolni. Annyi bizonyos, hogy ha önök általam is felismert törekvései, szükséges s jótékony hatású viszhangra találандnak a magyar közönség előtt; azok, önök nemzeténél az általános zeneművészet fejlődésének, (melyet tisztán emberinek szeretnék nevezni) felette szerencsés, sőt mondhatni: egyedüli igazán sikerdús alapját kell, hogy képezzék s valóban képezni is fogják.

Pencingben, Bécs mellett 8-ik aug. 1863
Wagner Richard”



Richard Wagner

Wagner levele után lássuk Reményinek a magyar zene világperspektíváját felvázoló írását. A következő évben (Zenészeti Lapok, 1864. okt. 20., 18. I.) Reményi arra figyelmeztet, hogy a magyar népdalt éppen azzal becsüljük meg, ha annak életébe, fejlődésébe nem avatkozunk be kontár módon: akár javító, másoló vagy szépítő szándékkal:

„...miután mi annyiféle megszámlálhatatlan idomú, jellemű s kifejezésű népdallal bírunk, szinte szükségtelen azok számát még a nem-népnek is szaporítani. Kimeríthetetlen e részben a nép... ezentúl is el fog ő bennünket folyvást látni... népdalokkal, melyeket aztán barna zenészeink... a legöntudatlanabbul el fognak irtózatosan rontani... Inkább azon legyünk tehát ezentúl, hogy ... az ismeretlen isteni szikra – a nép fia – által oly dúsan ellátott népdali aranybányát szakértőleg és öntudatosan míveljük, felhasználván azokat magasabb művészeti célokra, mint tevő pl.: Weber M. K. a német, s... Chopin a lengyel népdallamokkal. Mert csak ez biztosít egy nemzeti zenének önállóságot, általános elterjedtséget s valódi műbecset. Enélkül mindig csak helyi viszonyokhoz lesz kötve a magyar zene, s ha túlmegy is a határokon, nem részesülhet ama világbecsülés s tekintélyben, melyet pedig célul kell kitűzni minden fejlődni s előhaladni vágyó nemzetnek.”

„...a magyar zenészet... a benne rejlő gazdag elemeknél fogva világbefolyásra van hivatva. Hagyjuk a népköltészetet természetesen fejlődni a népnek romlatlan ízlésű kebelén, s ne igyekezzenek azt elméletyesíteni azok,... kik sem a valódi

népköltészet, sem pedig a művészet magas színvonaláig felemelkedni nem képesek.”

Reményi 1864 májusában Liszt hívására Rómába megy és ott tölt három hónapot. Művészi élményeiről, benyomásairól „Reményi Ede olaszországi levelei” címmel, a Zenészet Lapokban (III. és IV. évfolyam) számol be.

1864 augusztusában Karlsruhe-ban a zeneünnepen arat igen nagy sikert. Itthon jelentős összeggel járul hozzá Széchenyi szobrának felállításához, külföldi turnéin pedig lelkes hirdetője a magyar zenének.

Jules Barbey d' Aureville (1808-1889), francia regényíró és kritikus így ír Reményi egyik párizsi koncertjéről, az 1860-as évek végén (magyarul: Népművelés, 1911. július 1., 328-331. I.).

„Reményi magyar, a neve ellenére is, ami francia lehetne a különös után következő i nélkül. Magyar, mint Liszt s ez szerencse Magyarországra nézve! De mit érdekel ez minket? A mi számunkra a tehetsége a határtalan talentumok titokzatos országából való. Címe az osztrák császár apostoli és az angol királynő örökölt felségének magánhegedűse. És szerencse úgy az angol királynő, mint az osztrák császárra nézve, hogy ilyen tehetség áll a szolgálataiban! De ismétlően, mit érdekel ez minket? ő maga uralkodó, őfelsége, a hegedű császára, apostoli utódja őfelsége Paganininek. Felső, a legarisztokratikusabb a művészet összes uralkodói közt, mert egyidejűleg ura a mennyeknek és a pokolnak...”

Páris még nem vette tudomásul, hogy Reményi újra itt van; mert 1848-49-ben már itt járt s a játéka, mint minden fület megbűvölőre emlékszik vissza a könnyelmű Páris, mely éppoly könnyen felejt, amilyen könnyen megszeret, s amely már csak hírnevéről ismeri – egy zenész, mint a többi, aki néha hamisan is játszik. De Reményit meg kell hallgatni, hogy csak megközelítő fogalmat szerezhessünk a tehetségéről, fogalmat, amit a tiszta hírnév után el sem képzelhetünk. Nos, hát kedd este kilenc óra óta Párisnak alkalma nyílt e tehetség megismerésére.

Mert ebben az időben kezdődött a hangverseny, amelyet titáninak nevezhetnénk a műsor nagyszerűsége és nehézségei miatt. Csodálatosan megvalogatva, hogy boszorkányos játéknak minden

szépsége érvényesüljön, a hangverseny olyan mély hatást keltett, amilyenre nem is voltak elkészülve, legalábbis ilyen mértékben nem. A Ventadour teremben szinte mindenki hideg, mert mindenki hozzáértő. Itt elég gyakran hallani komoly és nagyszabású zenét, hogy meg legyen minden joguk az arisztokratikus hidegségre. de milyen gyorsan szétolvadt a jég ma este!

...negyvenéves ember, nyugodt arcvonásokkal, hasonlít egy kissé az arcképhez, ami Gluckról maradt ránk. amint az emelvényre lépett, minden kérdés, minden érdekességhajhászat nélkül, de az erős öntudat teljes biztonságával, s amint a harmóniák istenének lelki nyugalmával belekezdett a Mendelssohn fenséges hegedűkoncertjébe zenekari kísérettel, rögtön meghódolt neki az egész terem s megértette, hogy a Gluck csendes arcvonásai mögött másvalaki rejtőzik. A legkülönbözőbb művészi izgalmban ringatva, meghódította és magával ragadta mindannyiunkat, amint folyton emelkedő erővel áttért a játékában Mendelssohn-ról Molière-ra, Molière-ről Bachra, Bachról Chopinre és Chopinről Paganinire. őt hallgatva szinte azt hittük, hogy a genie bibliai Jákob-lajtorjáján járkálunk fel és alá, angyalok módjára.

Megrészegítve, ilyen illúziókba ringat minket a Reményi hegedűje. Elragad és megdöbönt ez a varázslatos hegedű s ami még fenségesebb: mielőtt megdöböntene, elbájol. S mert a hegedű jóvótábol angyalnak éreztem magam egy pár pillanatig, bizonyára azért nem látom magam többé művészetkritikusnak, mint a meghallgatása előtt. Én csak egy közönséges jöttment vagyok, de egy jöttment, aki csupa érzékenység. A lelkemre esküszöm azonban, a lelkemre, amin olyan könnyűséggel játszott, hogy nem tévedek, mikor azt állítom, hogy a Mendelssohn – és a Molière-koncertek, különösen a Bach csodálatos G-dúr fűgájának* előadásával, Reményi a legtisztábban klasszikus és a legönfeláldozóbb előadónak bizonyult...¹

.....Én nem hallottam játszani Paganinit, akit mindig felidéznek s aki mintegy mértékül maradt vissza az emberek szinte megbabonázott szellemében az utána következő nagy művészek értékelésére. De bizonyos, hogy maga Paganini sem játszhatta megragadóbb módon a Caprices-t, saját szerzeményét, amivel Reményi a kedd esti hangversenyét befejezte. Egy

fenséges vonó vagy szárnycsapás, amely majdhogy a lehetetlenség határán járt. Le roi est mort: vive le roi! Paganini meghalt: éljen Reményi! Ez ugyanaz. A zenész genie-je mindig hosszabb életű és tartósabb, mint a monarchiák!...”

1870-ben rövid ideig a Nemzeti Színház hangversenymestere. 1872 februárjában feleségül veszi Fáy Gizellát, az esküvőre Liszt Epithalamiumot (nászdalet) komponál hegedűre, zongorakísérettel. A művet az esküvő után gróf Széchenyi Imre zeneestélyén Reményi játsza, zongorán Liszt működik közre.

1873-ban Plotényi Nándorral Egyiptomba utazik, Alexandriát és Kairót keresik fel. Elmennek a Cheops-piramishoz is, erről az eseményről a Leipziger Illustrierte Zeitung 1873 március 15.-i száma ad érdekes tudósítást.: „Január 2.-án néhány hölgy és úr rándult ki Kairóból Gizehbe. Köztük Reményi Ede kísérrőjével, Plotényival, Klapka tábornok és más ismeretes személyek. Felérkezve a 450 láb magas gúla tetejére, gyönyörű idő fogadta a kirándulókat. Szellő sem rezdítette a nyugodt levegőt, tisztán, felhőtlenül tündökölt alá a sötétkék égbolt. Tiszta fényben csillámlott a végtelenbe elmerülő sivatag. A zene hangjai hatalmas benyomást keltettek a fenséges csendben, amely e magasságban honolt. Reményi több darabot játszott, egy Chopin -prelűdöt, Vörösmarty Szózatát, egy saját szerzeményű török dallamot, Kölcsey Himnuszát és Plotényivel együtt egy Spohr féle kettőst. Tömören és tisztán hangzottak alá a piramis csúcsáról a hegedű hangjai, majd vígan, majd ábrándosan és remegve – az elmerült hallgatók felé.”

Reményi 1875-ben maga is részt vesz a Zeneakadémia megalapításában.

A kiegyezés után itthoni helyzete kezd megváltozni. Amíg gyűjtő hatású játéka korábban a hazafias érzések felkeltésére, ébrentartására a legjobb eszköznek bizonyult, addig az új politikai fejlemények következtében mindez megváltozik: nem találja a helyét, ettől kezdve nyugtalanul vándorol a világban.

1875-ben Párizs, majd London következik. 1876 őszén családjával együtt Párizsba költözik, 1878 november 10-én Amerikába érkezik.

De menjünk most vissza egy kicsit az időben, mielőtt hosszú vándorútján, a tengeren túlra követnénk őt.

* (valószínűleg a g-moll fűgáról van szó)

Reményi nagy vállalkozásáról kell most szólnunk. A Kiskunhalason tartózkodó művész 1860 decemberében a sajtó útján felhívást intéz a nemzethez egy Petőfi-szobor felállítására vonatkozóan, köztisztelőben álló férfiakat megnyerve a szoborbizottmányban való közreműködéshez.

Reményi Antaltól tudjuk (Emlékkönyv a Petőfi-szobor leleplezése alkalmából, Budapest, 1882, Athenaeum R. Társ Könyvnyomdája), hogy 1860 december 26-án, báró Kemény Zsigmond lakásán egybegyűlt értekezlet alkalmával alakul meg a szoborügyi bizottság a következő tagokkal: Arany János, Barabás Miklós, Csengery Antal, Egressy Gábor, Greguss Ágost, Henselmann Imre, Jókai Mór, b. Kemény Zsigmond, Királyi Pál, Pákh Albert, Szász károly, Székely József, Tomory Anasztáz, Tóth Kálmán, Urházy György.

A szobor elkészítésének költségeit a „Petőfi emlék-szobor indítványozója”, Reményi Ede magyarországi hangversenyeinek bevételeiből, valamint országos gyűjtés által kívánják előteremteni.

1863 decemberében az első hazai takarékpénztárban elhelyezett főösszeg – kamatok nélkül – 7111 forint, 1867-ben 9319 forint. A kiegyezést követően felgyorsulnak az előkészületek és 1872 novemberében – az Izsó Miklós szobrászművésznek adott előlegén kívül – már 28 394 forint áll rendelkezésre.

A bizottság kétféle szoborelképzelés közül kívánja kiválasztani a megfelelőt:

1. Petőfi 1848 március 15-én a „Talpra magyar”-t szavalja. 2. A költő, kezét szívére téve, „Honfidal”-át látszik átérzeni: „Tied vagyok, tied hazám!”

Bár Izsó a mozgalmasabb első változatot szeretne volna megvalósítani, a bizottság az összjellegét tekintve nyugodtabb, kevésbé egy bizonyos eseményhez kötődő, második változatot részesíti előnyben.

A történeti hűség kedvéért itt meg kell jegyeznünk, hogy a Nemzeti Dal Petőfi által történő elszavalása tulajdonképpen nem köthető egyetlen eseményhez. Amint a költőnek a vers egyik első, kinyomatott példányára írott feljegyzéséből biztosan tudjuk: március 15-én reggel először a Pilvaxban, majd az Orvos-egyetemen, később (10 óra tájban) az Egyetem téren, végül – fél 12 körül, közvetlenül a kinyomatást követően – a Landerer-nyomda előtt szavalta el a

„Talpra magyar”-t. Tehát Petőfi 1848 március 15-én nem szavalt a Nemzeti Múzeum előtt.

A Petőfi-szobor számára helyszíneként először a Hermina tér, majd az Operaház előtere merül fel lehetőségként, végül a Dunasor mellett döntenek.

1875 május 28-án meghal Izsó Miklós és a megbízást Huszár Adolf nyeri el, aki Izsó modelljét átalakított formában való sítja meg. Mivel gondot jelent számára az arc hiteles megformázása, Orlai-Petrich Soma, Gyulai Pál, Jókai Mór és Sárkány József tulajdonában lévő Petőfi-arcképek, és az említett személyek szóbeli útbaigazításai vannak segítségére.



A Petőfi szobor 1892-ben

1877 október 25-én mutatja be vázlatait a bizottságnak: Petőfit ég felé emelt arccal, jobb karjában palástot tartva ábrázolja. A bizottság néhány tagja (Schulek Frigyes, Reményi Antal, Weber Antal) ezt a változatot fogadják el, de a többség (Pulszky Ferenc, Keleti Gusztáv, Greguss Ágoston, Madarász Viktor és Than Mór) a kar felemelését kívánják.

A munkálatokra 27 200 forintot irányoznak elő és a szobor öntésével Turbain bécsi öntő mestert bízzák meg, aki – szállítással együtt – 9500 forintért, a legfinomabb bronzból, fél év alatt el is készíti azt. A talpazatot, mauthhauseni gránitból, Poschacher Antal kőfaragó mester csinálja meg Ybl Miklós tervei alapján.

Reményi Ferenc életrajzi munkájában leírja hogy az 1882. október 15.-i szobor-

avatást követő vacsorán Jókai külön is megemlékezett az akkor éppen Amerikában tartózkodó Reményiről. (Meghívták az ünnepségre, de a levél nem jutott el hozzá.)

„Uraim, a Petőfi-szobor a legdrágább emlék a kerekföldön, mert ez a legcseggőbb ércből van öntve: csupa hegedűszóbból készült: nem lehet annál becsesebb áldozat, mint amit az egyik ihletje a Múzsának a másik a Múza felkentjének megörökítésére hozott. Reményi Edéről szölok. ő karolta fel először a Petőfi-emlék eszméjét, s aztán elindult és keresztül-kasul bejárta a szegény kis Magyarországot, a hegedűjével összemuzsikált egy ércszobrot a költőtestvér számára. Reményi nagyobb csudát művelt lantjával, mind Orfeus, mert ő a köveknél nehezebbet mozdított meg: a nemzeti közönyt, s megtudta szelídíteni a minden fenevadnál erősebbet: az akkori policajt. Reményi Ede érdeme áll legelől a szobor létrehozói közt.....”

Amint már említettük, Reményi 1878-ban az Egyesült Államokba utazik, majd hosszú éveken át a világot járja. Útjának állomásai: Ausztrália, Java, Burma, India, Ceylon, Sanghaj, Japán, Manila, Anam, Mauritius, Dél-Afrika.

Japánban a császár előtt is játszik, Fokvárosban a Viktória királynő uralkodásának 50 éves jubileumi ünnepségein lép fel. Amint J. Bouws: Ein ungarischer Violinmeister in Südafrika (Studia Musicologica, 1968. X., 353.1.) című Reményi-tanulmányából megtudhatjuk, 1887. június 17-én lépett fel első ízben Fokvárosban és 1889. februárjáig tartózkodott Dél-Afrikában. Bouws cikke részletesen beszámol a magyar művész ittartózkodásának fontosabb eseményeiről, idézve a sajtóban megjelent tudósításokból, nagyszerű kritikákból. Megemlíti, azt is, hogyan bukkant rá az egyébként szenvedélyes műgyűjtő Reményi Grahamstown-ban (Port Elisabeth-től keletre) a „Titan” Stradivariusra, amit a mester 1727-ben készített Cremonában. 150 fontért vásárolta meg Dr. Atherstone-tól. Bouws az újságok tudósításaira hivatkozva azt is megírja, hogy később Reményi 1500 tárgyból álló afrikai-gyűjteményének kiállításához Chicagóban 400 négyzetlátnyi területet bérelt ki.....

Mielőtt még egyszer – utoljára – visszatér Magyarországra, Angliában lép fel.

A pályáját Londonban, színházi és zenekritikusként kezdő George Bernard

Shaw 1891. február 18-án a „The World” hasábjain két magyar hegedűművészről is ír, az akkor 60 esztendőes Joachimról és a 63 éves Reményiről. Shaw könnyed, szórakoztató stílusban megírt cikke igen tanulságos, s minthogy a zenében való komoly jártasságról tanúskodik, igen mértékadó véleményként kell számon tartanunk ezt a kevésbé ismert Reményi-dokumentumot, a romantikus hevülettől kísért, elragadtatott hangvételű feljegyzések mellett. (G.B. Show a muzsikáról, Bp.1959,115-117.I.):

„.....Joachim is visszatért, sokkal jobb állapotban, mint két évvel ezelőtt. Csodálatosan játszott a Bach-koncerten az E-dúr Partitát; és semmi sem lehetett volna élvezetesebb a múlt esti Népszerű Koncerten, mint az a csinos Brahms-trio, amelyet Miss Davies-szel és Paersch-sel játszott. Utóbbi kürtjátéka elég finom ahhoz, hogy minden zenekedvelő fővárosban felemeljék miatta a lakkberekét. A koncert a mindig népszerű Beethoven-szeptettel végződött. Bár én még mindig együtt tudom élvezni a legifjabbakkal, ez alkalommal mégis hanyatt-homlok menekültem az Allegro első részének vége előtt. Vajon Joachim türelmetlen volt-e, mert a művet kissé avultnak tartja, vagy sietett haza, vagy túl fáradt volt ahhoz, hogy egyebet csináljon, mint hogy visszaessék üresen előkelő iskolájába, nem tudom, csupán azt tanúsíthatom, hogy ezt a széles, szabad, mámorító témát oly üres sietséggel vette, hogy ezáltal az egész tétel a kezdetétől fogva lehetetlen-né vált.

Reményi koncertjén nem voltak ilyen visszasságok. Hasztalan dolog Reményit Joachimmal összehasonlítani: mindketten hegedűsök, ez igaz, ám Keresztelő Szent János és a megboldogult Tait érsek is mindketten prédikátorok voltak, de nyilvánvaló, hogy mégsem lehet egyiket a másikhoz mérni. Ha azonban mégis összehasonlítást akarunk tenni, úgy Sarasate kell, hogy legyen a mérték. Ha ezt nézzük, hogy mennyire mentes minden hibától – akkor bizonyára Sarasate játéka van fölényben. A kivitelt akadémikus értékeit tekintve, a kitarított, tiszta, tökéletes hang, melyet Sarasate egyetlen, finom vonással csal ki hegedűjéből, ugyancsak aranyérmes nyerne Reményi fehéren izzó tónusával szemben, melyet suhogva küld feléd, legalább négy vonóhúzással, ahogy Wilhelmj is szokta volt.

Ezenkívül a passzázok nyugodt és biztos előadásában is Sarasate mutatkozik ket-tejük közül a jobban képzett játékosnak. De az élet intenzitása a hangban – és ez sarkalatos pontja a hegedűs erőteljességének –, az elképzelés ereje és eredetisége, az érdeklődés frissessége és a meg-ingathatatlan hit abban a sajátos módban, ahogy mindezt csinálja, – ezeket tekintve Reményi mellett Sarasate gyakorta nem több közönséges muzsikusként. A hegedű-versenyben (zenekar helyett zongorával) megdöbbentő módon ébresztette fel Mendelssohnt szokásos sápadt filharmonikus udvariasságából. Ahogy az utolsó tételt játszotta, mely Sarasatenak pusztán alkalom, hogy rekord-döntő sebességgel kápráztasson el, ez a teremtető megszólaltatás mesterműve volt; csodálatos fényekkel sugározta tele, melyeket csalhatatlan biztonsággal varázsolt elő.

Sarasate Reményinél jobb, vagy rosszabb hegedűművésznek nyilvánítani éppen olyan, mint Claude-ot jobb vagy rosszabb festőnek Constable-nál: de nem vagyok biztos, nincs-e értelme felvetni a kérdést – nem itt és most, bár megtehetjük, ha úgy tetszik –, vajon Reményi, a művész és az ember nem nyert-e azzal, hogy nem áldozta fel minden egyébírányú érdeklődését és tevékenységét azért, hogy idejét kizárólag hegedűs masinériájának fejlesztésére fordítsa. Már pusztán megjelenése is a muzsikusközött ösztönzőleg hat; nincs benne semmi hivatásos; bármilyen foglalkozása lehetne, kancellártól cipészig.

North ezredes zárta le a koncertet egy nyers, katonához méltó beszéddel. Megállapította, hogy mindez a klasszikus muzsika nagyon jó, de szeretnénk valami olyant is hallani – mondta –, amiről némi fogalmuk is van. Felszólította Reményit, játssza el az Otthon, édes otthon-t. A művész eleget tett a kérésnek, rendíthetetlen udvariassággal és olyan ellenállhatatlan bájjal, amit Patti is megirigyelt volna. Milliomos házigazdánk alig tudta érzelmeit leplezni kedvenc dallama e soránál: Bármily szerény is otthonunk...”

1891 február 14-én a Párizsban élő magyar írók és festőművészek búcsúvacsorát rendeztek az angliai útjáról megérkező és Magyarországra visszatérni készülő Reményi tiszteletére a Palais Royal „Vefour”-termeiben, este 7 órakor.

Szomorj Dezső tudósításából tudjuk, hogy az estélyen a magyar kolónia előke-

lőségei csaknem teljes létszámban jelen voltak, köztük Türr István tábornok, Munkácsy Mihály – aki kitűnő kedvével és szeretetreméltóságával valóságilag elragadta az egész kolóniát – és még sokan mások. Reményi a Himnuszt és a Rákóczi-indulót, majd egy Paganini darabot játszott. Scotti bárónő Szomorj Dezső zongorakíséretével magyar dalokat énekelt, olyan szépen, hogy Reményi valóságilag el volt tőle ragadtatva. Munkácsyt is úgy felvillanyozták a magyar dalok, hogy füttyülni kezdett, amit a jelenlévők dörgő tappsal jutalmaztak. Éjfél jóval elmúlt már, amikor oszlani kezdett a társaság és többen, Reményit vállukra kapva, harsány éljenzés között vitték ki a teremből.

Mit írjunk a hazatérésről? Ez az utolsó visszatérés bizony rövidre, csak néhány hónapra sikeredik. A Reményi-láz elmúlt, a régi időket már nem lehet visszahozni. Családjával együtt New-Yorkba utazik. 1898 május 15-én San Franciscóban, a hangversenypódiumon éri a halál. New-Yorkban, az Evergreen temetőben helyezik örök nyugalomba, nagy részvét mellett, kiváló személyiségek, köztük egyik legjobb barátja, Edison jelenlétében.

Reményi Ede, az önzetlenül bőkezű, kora kiválóságai által őt kontinensen tisztelt művész, a magyar kultúra utazó nagykövete végleg elment. De itt hagyott nekünk egy szobrot, lenn a Dunasoron – és mintha a lelkét is itt hagyta volna. Együtt, a nemzet lelkiismeretét megtestestítő szoboralakkal, amely „csupa hegedűszóbból készült”, a költő szellemével, aki neki „a szárnyakat adta.”

Több mint egy évszázada áll a Petőfi-szobor, Arany, Tompa, Jókai népének „nemzeti adakozásából” – elmozdíthatatlanul. Csodálatos erők rejtőznek ebben a szoborban, s mozgósítanak, ha kell „...menny, föld minden hatalma Zúduljon bár fel...”

Különös súllyal koppannak Jókai sorai, aki a szobor felavatásakor, Petőfire emlékezve, de már a jövőbe tekintve mondta: „...Én azt hiszem, hogy ő maga is jelen van. A szellemnek ott kell lakni a szoborban, mit az igazságosztó utókor megörökítésére emel.

Ez a szobor lát, érez, és gondolkodik. S a szellemek igazságosak: világosan látnak s szenvedély nélkül ítélnék...”

Rakos Miklós